

บทที่ ๖

สรุปผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ

๖.๑ สรุปผลการวิจัย

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ ๓ ประการ คือ ๑. เพื่อวิเคราะห์แนวความคิดการทำสงครามที่เป็นธรรมในทฤษฎี จริยศาสตร์คริสต์เตียน ๒. เพื่อวิเคราะห์แนวความคิดการทำสงครามที่เป็นธรรมในทฤษฎีพุทธจริยศาสตร์เถรวาท และ ๓. เพื่อสังเคราะห์แนวความคิดการทำสงครามที่เป็นธรรม ในทฤษฎีจริยศาสตร์ศาสนา ผลการวิจัยพบว่า

ผลตามวัตถุประสงค์ประการที่ ๑ พบว่า ในยุคพระคัมภีร์เก่าจะพบคำว่า ‘สงคราม’ ในคัมภีร์ทางศาสนา มีอยู่มาก โดยเป็นการทำตามบัญชาของพระเจ้า ไม่ว่าจะเป็นฝ่ายที่ถูกรุกราน จนต้องสิ้นชาติ หรือการกำหนดให้ชนชาติใดชาติหนึ่งเป็นผู้รุกราน ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นไปตามพระประสงค์ของพระเจ้าที่ต้องการที่จะลงโทษมนุษย์ ในยุคนั้นคนทำสงครามในฐานะที่เป็นประสงค์ของพระเจ้า ไม่ได้ทำไปเพราะความต้องการส่วนตัว ทางศาสนาจึงทำได้ ไม่มีความผิดใดๆ จากการประมวลคำสั่งในพระคัมภีร์จะพบว่า บรรดาคำสั่งทั้งหลายมีทั้งแบบ เคร่งครัด แนะนำ และเห็นต่างกันได้ สำหรับ “การฆ่า” นับเป็นจริยศาสตร์ระดับเคร่งครัดที่ห้ามเด็ดขาด โดยทั้งพระคัมภีร์เดิมจนถึงพระคัมภีร์ใหม่ระบุว่ากา รกระทำเช่นนั้นเป็นบาป การฝ่าฝืนมีการกำหนดโทษที่รุนแรง แต่กระนั้น ในการทำสงครามที่เป็นธรรมก็ยังสามารถตีความในระดับเห็นต่างกันได้ อีกด้วย การตีความจะขึ้นอยู่กับ ยุคสมัย ซึ่งนักปรัชญาศาสนาได้ตีความให้การทำสงครามที่เป็นธรรมอยู่ในระดับที่เห็นต่าง เพราะมีทั้งข้อดีและข้อเสีย แต่การจะตัดสินใจทำ หรือไม่ทำสงคราม ต้องพิจารณาองค์ประกอบอื่นๆ เช่น ผลที่จะชนะ เปรียบเทียบสิ่งที่ได้รับในการทำสงครามกับไม่ทำ สงคราม เจตนา ตั้งต้น เป็นต้น แต่ในกรณีที่เป็นการฆ่าคน แบบปัจเจกชนฆ่ากันเองถือเป็นบาปที่รุนแรง

จากปรากฏการณ์นี้การที่จะตัดสินว่าจริยศาสตร์ในการทำสงครามที่เป็นธรรมของศาสนาคริสต์เป็นอย่างไร เพราะไม่ใช่การเลือกระหว่างความดีกับความชั่วหรือถูกกับผิดเท่านั้น แต่เป็นการเลือกระหว่างชั่วน้อยกว่ากับชั่วมากกว่า ดังนั้น ในการตัดสินความถูกผิดในเรื่องนี้ จำเป็นต้องถือ ทฤษฎีทางจริยศาสตร์ที่สอดคล้องกับพระคัมภีร์มากที่สุดคือ “ทฤษฎีกฎศีลธรรมสัมบูรณ์ที่มีระดับขั้น (Graded Absolutism)” ซึ่งถือว่า ๑) มีความดีความชั่วที่เป็นกฎศีลธรรม

สัมบูรณ์ กฎมีหลายข้อ ซึ่งคริสต์ศาสนิกชนต้องรักษาทุกข้อ ๒) แต่ขณะเดียวกันโลกนี้ก็เป็โลกที่มีความชั่ว บางครั้งเราจำเป็นต้องมีการทำชั่วที่น้อยกว่าเพื่อไม่ให้เกิดความชั่วที่ยิ่งกว่า หรือทำชั่วที่น้อยกว่าเพื่อเป็นการทำดีที่สูงกว่า Greater Good ๓) พระเจ้าทรงกำหนดให้ความดีมีหลายระดับ จึงเป็นปกติที่มนุษย์ต้องเลือกทำความดีในระดับสูงกว่าก่อนความดีในระดับต่ำ

สิ่งที่พิจารณาต่อจากกฎศีลธรรมสัมบูรณ์ที่มีระดับชั้นคือ ระดับชั้นที่ว่านี้เป็นอย่างไร ความดีอะไรสูงกว่าความดีอะไร ซึ่งในเรื่องนี้ในพระคัมภีร์มีข้อบ่งชี้ถึงระดับบางประการของ กฎศีลธรรมสัมบูรณ์ในกรณีที่มีความขัดแย้ง เช่น การรักพระเจ้าเป็นความดีสูงกว่าการรักมนุษย์ , การเชื่อฟังพระเจ้าเป็นความดีสูงกว่าการเชื่อฟังผู้เ้าำนารัฐ , การรักษาชีวิตคนให้รอดตายเป็นความดีชั้นสูงกว่าการพูดความจริง , การรักษาความดีและความยุติธรรมของสังคมส่วนรวมเป็นความดีชั้นสูงกว่าการรักษาชีวิตคนบางคน และการแสดงความเมตตา ช่วยเหลือผู้ทุกข์ยากเป็นความดีชั้นสูงกว่าการนั้สการตามพิธี เป็นต้น

จึงสามารถสรุปได้ว่า ในการทำสงครามที่เป็นธรรมในศาสนาคริสต์ เมื่อคำนึงจากกฎ ในพระคัมภีร์ถือว่า การฆ่าระหว่างปัจเจกชนด้วยกันถือว่าเป็นบาปรุนแรง ไม่ว่าจะเป็นจริยศาสตร์ชั้นต้น หรือชั้นสูงของศาสนาก็ล้วนแล้วห้ามฆ่าคน ซึ่งคริสต์ศาสนิกชนต้องพยายามทำดีชั้นสูงสุด แต่ในสถานการณ์ขัดแย้งทางจริยศาสตร์ ก็จำเป็นต้องยอมทำผิดเพื่อความดีชั้นสูงกว่า เช่น การทำสงครามเพื่อผดุงความยุติธรรม หรือการฆ่าเพื่อคนหมู่มาก หรือการทำสงครามตามพระบัญชาของพระเจ้า ก็เพราะศาสนาคริสต์มีการจัดลำดับความชั่วในการก่อ ในกรณีที่ไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ก็ให้เลือกทางที่ก่อให้เกิดบาป หรือเป็นความชั่วที่น้อยที่สุด เป็นต้น

ผลตามวัตถุประสงค์ประการที่ ๒ พบว่า พุทธศาสนาเถรวาทถือว่าไม่มีสงครามใดเป็นธรรม เพราะทุกสงครามย่อมมีการฆ่าฟัน ไม่ว่าจะเป็นตั้งใจหรือไม่ตั้งใจก็ดี เมื่อเกิดการฆ่า บาปย่อมเกิดตาม แต่อย่างไรก็ตาม พุทธศาสนิกชนก็ไม่สามารถปฏิเสธถึงการมีอยู่และต้องไปข้องเกี่ยวกับสงครามได้ จึงเกิดเป็น ๒ แนวคิด ที่ขัดแย้งกัน ได้แก่

แนวคิดที่ขัดแย้งต่อการทำสงคราม เนื่องจากการทำสงครามย่อมมีการฆ่า ซึ่งทำให้ผิดศีล ๕ ข้อ ๑ ปาณาติบาต , กุศลกรรมบถ ๑๐ ด้านกายกรรม ว่าด้วยเรื่องอย่าเบียดเบียนร่างกายของทำนผู้อื่น และมรรคมืองค์ ๘ เรื่อง สัมมากรรมมันตะ หากอธิบายด้วยเกณฑ์นี้ถือว่าการทำสงครามเป็นสิ่งที่ผิด เพราะการฆ่าผิดในทุกกรณี ในการทำสงครามแม้จะเป็นสงครามที่เป็นธรรม แต่ก็หลีกเลี่ยงการทำร้ายกันไม่ได้ ยิ่งเป็นการฆ่ามนุษย์ซึ่งถือเป็นสัตว์ประเสริฐยิ่งกว่าสัตว์เดรัจฉานทั้งหลาย ก็ถือว่าผิดหรือบาปมาก ไม่ว่าจะเป็นคนสังหรือลงมือเอง แต่อย่างไรก็ตาม ต้องนำหลักเจตนาและผลของกรรมมาร่วมพิจารณาด้วย รวมไปถึงความผิดที่ว่าด้วยการลักทรัพย์ กับ

ในศีล ๕ ข้อ ๒ ห้ามลักทรัพย์, กุศลกรรมบถ ๑๐ ด้านกายกรรม ข้อ ๒ ว่าด้วยเรื่องอย่าเบียดเบียน ทรัพย์สมบัติข้าวของของทานผู้อื่น และมรรคมงคล ๘ เรื่องสัมมาอาชีวะ ซึ่งส่วนใหญ่การทำ สงครามโดยเฉพาะฝ่ายรุกกระทำเพื่อแย่งชิงบางสิ่งบางอย่างจากอีกฝ่ายมาเป็นของตนเอง ไม่ว่าจะด้วยความจำเป็น หรือทำจนเป็นความเคยชิน แต่อย่างไรก็ตาม ก็ถือว่าผิดศีล ข้อ ๒ ทั้งสิ้น ในส่วนของความหนักเบาของกรรมที่เกิดจากการกระทำดังกล่าว อาจอธิบายได้เช่นเดียวกับการฆ่า คือ หากเป็นการลักทรัพย์เพื่อความจำเป็น เช่น ต้องช่วยเหลือประชาชนที่กำลังอดอยากจน แทบไม่มีอะไรจะกิน จึงต้องไปปล้นหรือแย่งชิงมาจากดินแดนที่มีความอุดมสมบูรณ์ ความ หนักเบาของกรรม (บาป) ก็จะน้อยกว่าการทำจนเป็นความเคยชิน เป็นต้น

ส่วน แนวคิดที่อนุโลมการทำสงคราม ได้นั้น ระบุว่า แม้พุทธจริยศาสตร์เถรวาทไม่ได้ กล่าวถึงความเป็นธรรมหรือสนับสนุนการทำสงคราม แต่กระนั้นก็ได้ปฏิเสธ สำหรับทฤษฎีของ ผู้วิจัยมองว่า แม้จะไม่สามารถกล่าวได้ว่า พุทธศาสนาสันับสนุนการทำสงคราม หรือมีการทำ สงครามที่เป็นธรรมในทฤษฎีพุทธจริยศาสตร์ แต่ก็สามารถอธิบายได้ในอีกมุมมองหนึ่ง นั่นก็คือ ความชอบธรรมในการทำสงคราม โดยพิจารณาจากเจตนาและความจำเป็นตามหน้าที่ เจตนาไม่ เป็นอกุศลผู้วิจัยถือว่ามีความชอบธรรม หรือเป็นความจำเป็นในการกระทำ เช่น ทหารที่ทำหน้าที่ ปกป้องประชาชน จำเป็นต้องฆ่าศัตรูที่กำลังจะเผาบ้านเผาเมือง ด้วยไม่มีทางเลือกอื่นจึง จำเป็นต้องลงมือฆ่า เพราะหากไม่ทำเช่นนั้นก็จะทำให้ประชาชนห้ำหั่นคนต้องเสียชีวิต การ กระทำดังกล่าวจึงถือว่าไม่ได้มีเจตนาร้ายที่จะฆ่า แต่กระทำเพราะปกป้องส่วนร่วม และถือเป็น มาตรการสุดท้าย แต่กระนั้นก็ต้องยอมรับว่า การกระทำดังกล่าวหลีกเลี่ยงการเกิดกรรมไม่ได้ เพราะทุกการกระทำในทฤษฎีพุทธศาสนาเถรวาทย่อมเกิดกรรมเสมอ

ผลตามวัตถุประสงค์ประการที่ ๓ พบว่า แนวคิดสงครามที่เป็นธรรมบนพื้นฐาน จริยศาสตร์ศาสนาที่ได้มาจากการวิเคราะห์จริยศาสตร์แบบวิพากษ์ของศาสนาคริสต์ นิกาย คาทอลิกกับศาสนาพุทธ นิกายเถรวาท มีด้วยกัน ๗ ประการ คือ **๑. ป้องกันและตั้งรับ** ซึ่งในเชิง ศาสนา การกล่าวอ้าง หรือข่าวที่ได้รับ มีทั้งจริงและไม่จริง หรือแม้จะเป็นจริง แต่อีกฝ่ายยังไม่ได้ รุกรานหรือก่อให้เกิดความเสียหาย ก็ไม่สามารถชิง ลงมือทำสงครามก่อนได้ จะกระทำได้เมื่อมีการ คุกคามอย่างเป็นรูปธรรมที่ชัดเจน **๒. ยึดมั่นในศีลธรรม** ในจริยศาสตร์ของทหารพบเห็นอยู่ บ่อยครั้งว่า ทหารไม่รู้ว่าตนเองจะปฏิบัติตนอย่างไรหากคำสั่งที่ได้รับขัดกับศีลธรรม เช่น ถูกสั่งให้ ยิงประชาชนของฝ่ายตรงข้าม สำหรับแนวคิดการทำสงครามที่เป็นธรรมบนพื้นฐานจริยศาสตร์ ศาสนานั้นถือว่า สิ่งที่ยิ่งใหญ่ที่สุดคือ หลักจริยศาสตร์ หรือศีลธรรม **๓. เจตนาป้องกันอย่าง บริสุทธิ์ใจ** ซึ่งหมายถึง การทำสงครามที่หวังเพียงการป้องกัน หรือขับไล่ศัตรู ไม่ใช่มีเจตนาที่การ

เอาชนะ หรือยึดครองอำนาจอีกฝ่าย หากสามารถขับไล่ศัตรูได้ถือว่ายุติการทำสงคราม **๔. ข่ม**
ตามหน้าที่ ห้ามข่มเพราะเจตนาส่วนตัว ในกรณีที่มีการข่ม ต้องเป็นการข่มตามหน้าที่เท่านั้น
 นั่นคือ รู้ตัวว่าตนเองเป็นทหารออกมาป้องกันประเทศชาติ มาตรการที่ใช้ก็ต้องใช้ตั้งแต่เบาไปหา
 หนัก หากจำเป็นต้องข่ม ก็ทำเพราะไม่มีทางเลือกอื่น เป็นมาตรการสุดท้าย รวมถึงเป็นการข่มเพื่อ
 มวลชน เพื่อนำสันติสุขกลับคืนมายังรัฐ ห้ามข่มเพราะความโกรธเกลียดส่วนตัว **๕. ขับไล่แต่ไม่**
ครอบครอง ในการทำสงครามที่เป็นธรรมที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานจริยศาสตร์ศาสนากระทำได้เพียงการ
 ป้องกัน และการขับไล่ศัตรูเท่านั้น หากได้รับชัยชนะ หรือศัตรูถอยร่นกลับไป ประเทศที่ทำสงคราม
 ป้องกันไม่สามารถยึดครองสมบัติ อำนาจอธิปไตย หรือนำทหารของอีกประเทศกลับมาเป็น
 เชลยศึกได้ เพราะถือเป็นการทำผิดศีลข้อที่ห้าด้วยการลักทรัพย์ **๖. การทำสงครามเป็นหน้าที่**
ของทหาร ไม่ใช่ของประชาชน เนื่องจากประชาชนทั่วไปมักจะทำตามความรู้สึก โดยเฉพาะเมื่อ
 เสียคนรักไปในสงคราม เจตนาในการข่มก็เป็นการแก้แค้น มากกว่าการขับไล่เพื่อส่วนรวม
๗. มีการประกาศมาตรการของการทำสงคราม ทั้งนี้เพื่อไม่ให้เกิดความบานปลายและใช้
 กำลังเกินกว่าเหตุ

๖.๒ ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายและการนำไปใช้ประโยชน์

งานวิจัยฉบับนี้เป็นการตั้งคำถามที่ขัดแย้งกับหลักการทางศาสนา ซึ่งก็คือ “การฆ่า”
 อันถือว่าเป็นเรื่องผิดบาปอย่างมหันต์ในทุกศาสนาว่าสามารถกระทำหรือไม่อย่างไรในภาวะ
 ขัดค้น เช่น การถูกผู้อื่นรุกราน หากไม่รบป้องกันก็จะสูญเสียชีวิต ทรัพย์สิน และอำนาจอธิปไตย
 แต่หากต่อสู้กลับอาจทำให้เกิดการฆ่า ก็ทำให้เกิดบาปตามหลักการทางศาสนา
 ผู้วิจัยจึงต้องการศึกษาความเป็นไปได้ในความเป็นไปได้ เพราะเราไม่สามารถปฏิเสธ
 ได้ว่า โลกใบนี้ไม่มีสงคราม และแทบไม่มีดินแดนใดในโลกที่ไม่เคยได้รับผลกระทบจากสงคราม
 คำถามต่อมาคือ แล้วจะทำสงครามอย่างไรให้เกิดความสบายใจ ว่าสิ่งที่ทำ เป็นสิ่งที่ไม่ผิดบาป
 (มากนัก) จึงเกิดการศึกษาแนวคิดหรือทฤษฎีเรื่องสงครามที่เป็นธรรมในศาสนาอื่นๆ ก่อน หาก
 จริยศาสตร์กลาง หรือหลักสากล ที่ทุกศาสนาให้การยอมรับ และเชื่อมร่วมกัน
 ซึ่งงานวิจัยฉบับนี้ได้ผลการศึกษาเกี่ยวกับแนวคิดการทำสงครามที่เป็นธรรม (ถึงแม้ใน
 บางศาสนาจะไม่มีข้อความชอบธรรมในการทำสงครามก็ตาม) โดยตั้งอยู่บนหลักศาสนาสากล อัน
 เกิดจากการแยกหลักจริยศาสตร์ของแต่ละศาสนาออกเป็นจริยศาสตร์แบบวิพากษ์ และ
 จริยศาสตร์แบบศรัทธา ซึ่งหลักจริยศาสตร์แบบวิพากษ์นี้เอง ที่ถูกนำมาใช้ในงานวิจัยฉบับนี้

ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการทำสงครามทั้งโดยตรง เช่น ผู้ปกครอง ผู้สั่งการ ทหาร หรือผู้ที่เกี่ยวข้องโดยตรง เช่น ผู้ผลิตอาวุธ ก็คงจะได้ทราบถึงผลกระทบจากกรรมที่จะเกิดขึ้น โดยความหนักเบาไม่เท่ากัน ขึ้นอยู่กับองค์ประกอบอื่นๆ ซึ่งผู้วิจัยหวังว่างานวิจัยฉบับนี้จะเป็นประโยชน์ไม่มากนักน้อย

ข้อเสนอแนะเพื่อการศึกษาวิจัยครั้งต่อไป

จากการศึกษาในเรื่อง สงครามที่เป็นธรรมในทฤษฎีจริยศาสตร์ศาสนา ผู้วิจัยพบว่า ยังมีอีกหลากหลายแง่มุมที่ควรมีการศึกษา เช่น

- ๑) การวิเคราะห์แนวคิดการทำสงครามที่เป็นธรรมด้วยจริยศาสตร์อิสลาม
- ๒) การวิเคราะห์แนวคิดการทำสงครามที่เป็นธรรมด้วยจริยศาสตร์พุทธศาสนา
มหายาน
- ๓) การวิเคราะห์การทำสงครามที่เป็นธรรมด้วยหลักจริยศาสตร์ปัทสถาน
- ๔) การวิเคราะห์แนวคิดเรื่อง “การฆ่าที่เป็นธรรม”
- ๕) การวิเคราะห์จริยศาสตร์สองระบบในจริยศาสตร์ศาสนา

นี่ก็เป็นเพียงตัวอย่างงานวิจัยที่น่าสนใจและมีลักษณะเดียวกับงานวิจัยฉบับนี้ แต่อย่างไรก็ดี ผู้วิจัยเชื่อว่า ไม่ว่าจะศึกษาในเรื่องอะไร แง่มุมไหน หากได้นำผลที่ได้รับไปปรับใช้อย่างเหมาะสมกับบริบททางสังคม ก็ถือเป็นสิ่งที่น่ายกย่องทั้งสิ้น